

28 oktober 2020

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

**MONITOR BELEIDSMATREGELEN EN ONDERZOEK MBO-HBO-ROUTE:
KRITISCHE KANTTEKENINGEN VAN DE MINISTER BIJ DE RESULTATEN
Analyse brief aan TK**

Op basis van een onderzoek naar de doorstroom mbo-hbo o.a. door de Inspectie, en het bezien van welke zaken daarbij een rol spelen, heeft OCW onlangs duidelijk 'uitgehaald' naar alle betrokkenen. Dus ook wel naar zichzelf, maar vooral naar de koepels in het mbo en hbo en de instellingen – om het zo in het algemeen te formuleren.

Er zijn, zo wordt gesteld, in de afgelopen jaren veel maatregelen in werking gesteld en ook diverse budgetten geoormerkt ter beschikking gekomen, vooral te besteden binnen de regionale samenwerkingsverbanden. Maar de effecten ervan zijn volgens OCW (nog) niet zodanig dat kan worden gesproken van investeringen die structureel hun vruchten afwerpen.

De redenen die bijvoorbeeld voor mbo-hbo en de niet teruglopende uitval en switch worden aangevoerd, moeten aanleiding zijn voor een nieuwe aanpak. Daarover zullen de komende tijd gesprekken worden gevoerd, zoals gemeld in het voorstel.

In dit nummer gaan we in op een deel van de brief die onlangs is verschenen, over allerlei zaken die in het algemeen betrekking hebben op de toegankelijkheid van het hoger onderwijs, nl. op hetgeen dus wordt gesteld over de aansluiting mbo-hbo. In nummer 150 komen we erop terug aan de hand van een aantal voorstellen om de discussies te kunnen aanzwengelen.

Inleiding

Van tijd tot tijd wordt gekeken naar de effecten van de beleidsmaatregelen die de overheid neemt en daarom wordt onderzoek verricht naar allerlei 'verschijnselen'. Dat gebeurt dus ook voor hetgeen vanuit het Ministerie van OCW wordt gedaan, gelet op het vormgeven van een bepaald beleid, aan de hand van plannen, experimenten, stimuleringsmaatregelen en nieuwe wetgeving vanwege veranderende omstandigheden.

Het meest recente rapport op basis van de monitor werd door OCW aangegrepen voor een brief aan de TK om niet alleen de uitkomsten daarvan te bespreken, maar ook om te kijken naar andere zaken: toegankelijkheid en doorstroom mbo-hbo, op basis van een onderzoek door de inspectie op dat punt. Zie de inleiding van die brief:

Met deze brief informeer ik u over de maatregelen die ik neem om de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te waarborgen en waar nodig te verbeteren. Deze brief bevat zowel maatregelen op het gebied van selectie in het hoger onderwijs als mijn reactie op de resultaten van de Monitor beleidsmaatregelen 2019-2020. Daarnaast ga ik in op het onderzoek naar de dalende instroom van mbo'ers in het hbo.

Het is een uitgebreide brief met veel constatering en verdere aanzetten voor een nieuw, aanvullend of vervangend beleid¹. Zeer interessant om door te nemen en met elkaar, als betrokkenen, te bespreken. Maar hier nemen we juist die doorstroom mbo-hbo uit het stuk verder onder de loep, mede omdat dat aspect vooral gekoppeld wordt aan de zaken die spelen rond uitval en switch.

¹ De brief is terug te vinden op onze website bij <http://www.leidoacademy.nl/nieuwsbrieven-stukken/> in de middelste kolom.

Hieronder geven we steeds een passage die betrekking heeft op ‘*doorstroom, uitval en switch*’. Vervolgens nemen we de vrijheid bij zo’n passage inhoudelijke kanttekeningen te plaatsen, maar ook om diverse suggesties te doen. Zoals gemeld komen we in nummer 150 daar verder op terug, om de context van het ‘doen van aanzetten voor een goede discussie’.

1 Doorstroom

Afbakening doelgroep

Zoals gezegd hebben sommige groepen studenten meer moeite met de overgang naar het hoger onderwijs dan andere studenten. De Monitor beleidsmaatregelen onderzoekt onder andere de positie van mbo-studenten, eerste-generatiestudenten en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond in het hoger onderwijs. Studenten met een functiebeperking komen aan bod in de volgende paragraaf. Het is belangrijk om op te merken dat deze groepen in de praktijk overlappen.

In dit deel van de brief gaat het om mbo’ers, de studenten waarvan de ouders geen ho-opleiding hebben gevolgd alsmede migranten resp. nieuwkomers. Het is overigens in dit kader opmerkelijk dat mbo’ers als behorend tot een kwetsbare groep bij de instroom worden gezien.

Afbakening aspecten

Twee van de belangrijkste conclusies uit het rapport vind ik dat het percentage mbo-4 gediplomeerden dat doorstroomt naar het hoger onderwijs licht is gedaald en dat de percentages studenten die in het eerste jaar uitvallen of switchen wederom niet zijn gedaald.

Hier gaat de minister meteen recht op haar doel af. Het gaat om het feit dat mbo’ers procentueel minder doorstromen (ook met de invoering van de Ad-opleidingen als zelfstandige trajecten), en dat de uitval en de switch – let op het gebruik van ‘*wederom*’ – niet terugloopt. Dat was dus kennelijk niet de verwachting en ook niet de bedoeling van alle maatregelen.

Doorstroom naar het hoger onderwijs

Het aandeel mbo-gediplomeerden dat doorstroomt naar het hbo is de afgelopen jaren kleiner geworden en is op dit moment kleiner dan vóór de invoering van het studievoorschot. In de laatste drie jaren daalde het aandeel directe mbo-doorstromers telkens met enkele tienden van een procent.

Het gaat dus om het percentage van degenen die mbo-4 afronden – niet het absolute aantal, ook al omdat er fluctuaties zijn in het aantal studenten dat afstudeert. Mogelijk worden daarbij ook degenen meegeteld die een tussenjaar nemen of eerst een jaar gaan werken. Als dat het geval is, zou het percentage dit studiejaar een stuk hoger moeten zijn, gezien de groei bij de hbo-instroom als gevolg van de pandemie, en de regeling om alvast met een hbo-opleiding te mogen starten (hoewel er straks extra veel mbo’ers kunnen gaan uitvallen omdat ze of hun stage alsnog niet kunnen doen – maar ze krijgen ongetwijfeld voorrang daarbij – of gewoon niet alles kunnen afronden).

Centrale vragen onderzoek

In het onderzoek stonden de volgende vragen centraal:

- Welke ontwikkelingen kunnen in de afgelopen tien jaren worden onderscheiden in de omvang en samenstelling van de groep mbo-4 studenten, hun onderwijsloopbaan en hun keuzes na het behalen van het mbo-diploma?
- Welke omstandigheden, oorzaken en motieven kunnen de ontwikkelingen in de keuzes van gediplomeerde mbo-4 studenten verklaren?
- Welke handvatten zijn er om de dalende instroom mbo-hbo te keren?

De vragen die in het onderzoek werden meegenomen, zijn helder en ook cruciaal voor de verdere aanpak rond de aansluiting en doorstroom mbo-hbo. Wat is er gebeurd, wat kan een verklaring zijn en wat kan er vervolgens worden gedaan, beter, zonder dezelfde fouten in de aanpak te maken, en dus effectiever te kunnen ‘sturen’.

Overigens gaat het natuurlijk niet om de aantallen op zich. Elke mbo'er mag een eigen keuze maken. Als er een baan is, met uitzicht op een loopbaan in combinatie met een studie (formeel dan wel niet-formeel), moet dat gewoon kunnen. Het gaat er wel om dat als er een keuze voor het hbo wordt gemaakt, de omstandigheden optimaal zijn en de positie van de betrokkene zodanig is dat hij of zij super-gemotiveerd is om er het beste van te maken. We komen er in nummer 150 op terug.

Factoren: rol en interactie

Uit het onderzoek blijkt dat meerdere factoren een rol spelen die met elkaar interacteren:

- De invoering van het leenstelsel dat voor sommige studenten een financiële barrière kan zijn bij de keuze om door te studeren.
- Negatieve verwachtingen van mbo-studenten over hun kansen op het hbo.
- De gunstige arbeidsmarkt voor mbo-4 gediplomeerden.
- Gebrek aan effectieve voorlichting en voorbereiding van mbo-studenten die naar het hbo willen.

Het zijn herkenbare factoren die al dan niet in samenhang met elkaar een rol spelen bij het maken van een keuze met een mbo-4-diploma in het vooruitzicht. Maar het zijn ook factoren die al jarenlang als zodanig zijn benoemd en meegenomen in een hele reeks eerdere plannen die vanuit OCW zijn geïnitieerd. Dus is het de vraag of de instellingen van alles 'hebben laten liggen' of dat OCW te weinig druk op de uitvoering van de plannen heeft gezet (vaak zonder geoordeelde gelden) en als zodanig niet snel genoeg aanvullende acties in gang kon, wilde of mocht zetten.

Natuurlijk hebben de overheid en zeker de instellingen niet altijd voldoende invloed op meerdere van deze factoren. Maar men kan er wel rekening mee houden en ze in scenario's een plek geven. Veel mbo- en hbo-instellingen proberen dat uit alle macht en kennen van jaar tot jaar actuele plannen en scenario's rond de aanpak. Maar vervolgens worden er nogal eens landelijk in bepaalde opzichten contra-productieve beslissingen genomen, ook wettelijk en met het inzetten van het instrument 'pilot'.

Overleg met organisaties, gelet op eerder convenant

Deze resultaten zijn voor mij aanleiding om met de MBO Raad, de Vereniging Hogescholen en de studentbonden het gesprek te voeren over de onderzoeksresultaten en de wijze waarop in gezamenlijkheid de doorstroom van mbo'ers in het hbo verder kan worden verbeterd, mede in het licht van het convenant dat beide koepels in 2019 met elkaar hebben afgesloten.

Een actie waarbij in de formulering een vorm van verwijt is opgenomen. Er zijn voortdurend convenanten gesloten door allerlei partijen, met duidelijke afspraken, en nu blijkt uit het onderzoek dat OCW kennelijk het recht heeft om te stellen dat 'we er niet zoveel mee opschieten'. Het lijkt erop dat de minister nu wel boter bij de vis wil en gaat vastleggen met de koepels en met de studentenorganisaties (JOB, ISO, LSVb) dat de onderzoeksresultaten duidelijke taal gaan spreken. Dus geen woorden maar daden, is nu het motto – zie hieronder bij de onderwerpen die aan bod gaan komen.

Gespreksonderwerpen

Belangrijke gespreksonderwerpen zijn mijns inziens daarbij het verbeteren van voorlichting en voorbereiding, de doorontwikkeling van de op doorstroom gerichte keuzedelen en de beelden van mbo'ers over hun kansen in het hbo.

Het zijn de hoofdthema's dus, maar er zijn allerlei deelthema's te benoemen die ook aandacht dienen te gaan krijgen, zoals we in het volgende nummer duidelijk willen maken.

Keuze: arbeidsmarkt of doorstuderen

Overigens wil ik wel benadrukken dat de keuze van een mbo-4 gediplomeerde voor de arbeidsmarkt ook een prima keuze is. Ook de mbo-afgestudeerden zijn hard nodig op de arbeidsmarkt. Ik wil alleen wel dat het hoger onderwijs voor de mbo'er die wil en kan doorstuderen, een toegankelijke weg blijft. Dat kan door direct de stap te maken naar een hogeschool, maar uiteraard ook na een tussenjaar of na een aantal jaren gewerkt te hebben.

Zoals hierboven al aangegeven, moet het uitgangspunt zijn dat de mbo'er een eigen verantwoordelijkheid heeft na het afronden van mbo-4. Maar dan moet er wel sprake zijn van het hebben van een situatie waarbij de betrokkene in een transparante omgeving over alle informatie kan beschikken om een persoonlijk en afgewogen besluit te nemen.

Dat zal idealiter niet altijd haalbaar zijn, zeker niet binnen de huidige structuur en daarbij behorende mogelijkheden. Er moet iets heel duidelijk worden aangepast, met het doorbreken van de regelingen die er nu zijn. Ook moeten mbo en hbo gaan besluiten om echt werk te maken van de leerlijnen, met inbreng van de wederzijdse belangen. Zo niet, dan kan over drie jaren een vergelijkbaar onderzoek onder ieders aandacht worden gebracht en 'schieten we niet echt op', ondanks het harde werken in allerlei regio's.

Leenstelsel: een rol

Uit het onderzoek blijkt dat het leenstelsel een rol speelt bij beslissingen ten aanzien van doorstroom. In de aanbiedingsbrief bij de beleidsdoorlichting studiefinanciering heb ik aangegeven dat het aan een volgend kabinet is om te bepalen in hoeverre het leenstelsel aangepast zou kunnen worden.

De minister erkent dat het leenstelsel ('de regeling rond het studievoorschot') een rol speelt bij het maken van een keuze voor een hbo-vervolgopleiding. Maar ze schuift het verdere onderzoek en de analyses door naar het volgende kabinet om daarmee verder aan de slag te gaan.

De gesprekken die nu met de koepels gaan worden gevoerd, moeten dus over de andere thema's gaan – misschien toch met het leenstelsel in het achterhoofd, ook als het gaat om de effecten van nieuwe plannen en acties op de gevolgen daarvoor op zich.

Aanpassen regeling? Financiële prikkel! Interessant...

Mogelijk zou de doorstroom gestimuleerd kunnen worden door het aanpassen van de 1 februari-regeling, zoals ook in deze aanbiedingsbrief gemeld. Met deze regeling is het nu mogelijk voor eerstejaars studenten om de verkregen prestatiebeurs (aanvullende beurs en reisvoorziening) omgezet te krijgen in een gift als de studie wordt stopgezet vòòr 1 februari. Studenten hebben dan dus maximaal 5 maanden de tijd om te kijken of de studie bij hen past zonder dat de prestatiebeursbedragen een lening worden als de studie niet binnen tien jaar wordt afgerond. Door dit te verlengen, wordt die periode langer. Hiermee wordt voor studenten die twijfelen of ze zullen doorstuderen de financiële barrière wellicht kleiner.

In een eerdere nieuwsbrief hebben we dit voornemen ook al kort kunnen meenemen. Het is tevens een voorstel dat bij de behandeling van de onderwijsbegroting is meegenomen – en tot een motie vanuit de TK heeft geleid om hiermee aan de slag te gaan (als er dekking voor is te vinden).

In het kort komt het er dus op neer dat nieuwe studenten die in het eerste jaar uitvallen en niet meer terugkeren (dus niet switchen of binnen afzienbare tijd toch weer beginnen met een studie), hun schulden niet behoeven terug te betalen.

De vraag is of dit indruk maakt op a.s. studenten. Ook is de vraag of de eis met betrekking tot het hebben behaald van een diploma (Ad of Bachelor) wel past bij het idee om het 'levenlang ontwikkelen' verder te stimuleren. Punt van aandacht voor het volgende nummer.

Gebruiken voor de drempel te slechten

Ook zou dit gediplomeerde mbo-studenten kunnen helpen toch een hbo-studie te proberen, als sprake is van negatieve verwachtingen over de kansen op het hbo. Binnen de groep mbo-gediplomeerden stromen specifiek eerste-generatiestudenten minder vaak door naar het hoger onderwijs dan studenten met ten minste een hoogopgeleide ouder. Ik vind het belangrijk dat aandacht besteed wordt aan deze eerste-generatiestudenten afkomstig uit het mbo, zowel voordat zij aan een opleiding in het hoger onderwijs beginnen als in de eerste periode van de studie.

De minister heeft kennelijk hierbij de groep mbo'ers voor ogen, inclusief degenen die al een eerste-generatiestudent moeten worden gezien en in het mbo studeren (dat is statistisch kennelijk nog

steeds het geval). Die laatste groep moet zowel in het mbo als in het hbo rond de doorstroom specifiek aandacht krijgen. Hoe, dat is nog een interessante en lastige vraag, zonder te vervallen in een opzet waarbij op specifieke wijze studenten uit een groep worden gepikt – om te voorkomen dat ze een 'etiket' krijgen opgeplakt.

Goede studiekeuzebegeleiding

Veel mbo-studenten die gestopt of geswitcht zijn, noemen een verkeerde studiekeuze als reden. Het blijft van belang in te zetten op goede studiekeuzebegeleiding.

Ja, wat is een verkeerde studiekeuze... Is het de keuze voor het hbo? Voor een Ad dan wel een Bachelor? Voor de variant (voltijd, duaal)? Voor de sector dan wel de opleiding? Verwant dan wel niet verwant? De verwachtingen te hoog of te laag? Wat het beeld te rooskleurig en leek de aanpak in het hbo wel te doen op basis van de eigen inschattingen? Is 'verkeerd' dan een ander woord voor 'te zwaar'?

Het gaat er dus ook om te bezien op basis waarvan wordt gesteld dat de keuze 'verkeerd' was? Ja, het is het gevolg (dus de uitval of switch) in historisch perspectief koppelen aan de veronderstelling dat het kiezen van 'iets anders' beter zou zijn geweest. Of dat – bij een switch – een keuze voor die nieuwe opleiding achteraf de betere optie zou zijn geweest.

Zoals al eerder aangegeven, moet de eigen verantwoordelijkheid voor de gemaakte keuze veel duidelijker en zichtbaarder worden in de nieuwe aanpak. Een student moet straks voor zichzelf helder hebben dat alle bepalende aspecten op de juiste wijze worden meegenomen in het afwegen van wat de beste weg is.

Er is dan, kort door de bocht, later geen sprake meer van een verkeerde keuze maar van het terecht zijn gekomen in een volgende fase van het leven en dus de studieloopbaan, met een verdieping van de aspecten die vervolgens een rol kunnen spelen. Het vervolgens uitvallen is ook een keuze, net als het gaan switchen.

Ontbreken inbreng ouders

Daarnaast mist een deel van de studenten de hulp en de ervaring van ouders die ook gestudeerd hebben.

Het lijkt heel goed en verstandig om dit aspect verder door te nemen met allerlei experts die goed kunnen aangeven wat de invloed is van ouders op de studie van hun kind, ook zelf driftig zoekende naar mogelijkheden, in een lastige leeftijd en met allerlei invloeden van buitenaf.

Brug-trajecten

Instellingen hebben hiervoor bijvoorbeeld pre-academic programs om mbo-studenten voor te bereiden op studeren in het hoger onderwijs en programma's gericht op de eerste honderd dagen om deze studenten een zachte landing te geven.

Nou, pre-academic... ook mhbo, brugprogramma's... want 'academic' spreekt niet echt aan bij de mbo-groep...

De programma's voor de eerste honderd dagen zijn overigens meer te zien als een vorm die zich richt op een specifieke aanpak en de daarbij passende begeleiding.

Kortom, OCW moet nog even goed nagaan wat de juiste benamingen zijn. Je hebt in het buitenland ook constructies met 'Pre-College', 'Foundation Programs'. 'Masterclasses (voor de basiszaken)' enz.

Keuzedelen Voorbereiding HBO en andere...

Ook de doorstroomkeuzedelen in het mbo zijn voor deze studenten extra relevant.

Jazeker, daarvoor zijn die keuzedelen gemaakt en aldus worden ze ook gebruikt. De vraag is nu of binnen een straks vormgegeven doorlopende leerlijn mbo-hbo dergelijke keuzedelen gewoon moeten worden ingezet. En men moet zich gaan afvragen wat het betekent als een mbo'er ze niet kiest. Geen motivatie? Angst? Niet geschikt?

Tevens moeten we met elkaar gaan bezien hoe de keuzedelen verder kunnen worden verrijkt. Een aanvullend deel van de begeleiding moet daaraan worden gekoppeld, samen met korte modules die verspreid over het jaar worden aangeboden, over verschillende aspecten van het maken van een gemotiveerde keuze.

Extra middelen regionale samenwerking

Tussen 2018 en 2021 ontvangen instellingen voor hoger onderwijs daarnaast van OCW extra middelen om door middel van regionale samenwerking de aansluiting tussen mbo en hbo en tussen voortgezet en hoger onderwijs te versoepelen. In de strategische agenda heb ik toegezegd deze middelen tussen 2022 en 2025 te continueren. In totaal gaat het om 33,5 miljoen euro.

Zit daar eigenlijk een soort stok achter de deur in de tekst verborgen? De minister heeft geld beschikbaar gesteld, de budgetten zijn er, maar de resultaten uit de monitor nopen haar niet om naar huis te schrijven – eerder met deze brief naar de TK. Er is dus wel voor de volgende periode weer geld beschikbaar voor de regionale samenwerking, maar het zijn plannen. Als nu uit verder onderzoek en de onderhandelingen straks blijkt dat er niet iets wezenlijk gaat veranderen, op basis van de voornemens, zouden deze budgetten wel eens op de tocht kunnen komen te staan...

2 Uitval en switch

Vervolgens wordt in de brief stilgestaan bij de aspecten 'uitval' en 'switch'.

Cijfers uitval en switch

Van alle studenten die in studiejaar 2018-2019 zijn begonnen met studeren heeft binnen het eerste jaar 12,5 procent het hoger onderwijs verlaten en is 20 procent geswitcht naar een andere opleiding. Dit brengt de totale uitval en switch op 32,5 procent, ten opzichte van 32,3 procent vorig jaar. Ook liggen de percentages uitval en switch in het hbo met 15 procent uitval en 21 procent switch nog steeds hoger dan in het wetenschappelijk onderwijs, met 7 procent uitval en 18 procent switch.

Statistieken zeggen niet alles, maar ze kunnen de basis vormen voor verdere analyses. OCW neemt, als het gaat om de gevolgen van het maken van een keuze voor een vervolgopleiding, de cijfers voor de uitval en switch samen. Dat is vanuit het standpunt van een opleiding ook logisch: hoeveel studenten beginnen en hoeveel zijn er na een jaar nog over? Het blijkt, kijkend naar de meest recente cijfers, gemiddeld om een derde van de instroom te gaan.

Er is wel een verschil tussen hbo: 36% en wo: 25%. Dat ligt zonder meer voor de hand, met bij het wo een duidelijke vooropleiding (vwo) en bij het hbo een waaier aan vooropleidingen (mbo, havo en vwo – met goede cijfers voor die laatste groep). Maar dat is geen reden om toch maar niet meer wakker te gaan liggen van de cijfers, maar wel om nog eens te gaan bezien wat er anders kan.

Specifieke groepen

Gemiddeld is de uitval en switch ook hoger onder studenten met een mbo-achtergrond, eerste-generatiestudenten en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Hierbij valt met name op dat van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond die van het mbo doorstromen naar het hbo maar liefst 50 procent uitvalt of switcht.

Dus een eerste aanzet voor een analyse, als verder wordt ingezoomd op de groep mbo'ers. Het gaat dus relatief 'verkeerd' bij degenen met een niet-westerse migratieachtergrond. Daarbij zullen ook nog wel veel jongeren zijn die een eerste-generatiestudent zijn, als we kijken naar de studies in Nederland. Uiteraard moeten we ook de gewogen gemiddelden in het oog houden, dus met medeneming van de aandelen van deze drie genoemde deelgroepen in de percentages.

Mbo'ers negatieve cijfers

Terwijl vwo'ers en havisten vaker switchen dan uitvallen, zien we daarnaast nog steeds dat studenten met een mbo-achtergrond over het algemeen vaker uitvallen dan switchen. Problemen met de aansluiting van de studie op het mbo of de zwaarte van de opleiding spelen hierbij een rol. Het uitvalpercentage van mbo-gediplomeerden in het hbo kan te maken hebben met het feit dat mbo-

studenten al een diploma op zak hebben waarmee zij een goede plek kunnen vinden op de arbeidsmarkt, waardoor zij minder de noodzaak voelen om (op dit moment) alles op alles te zetten om een ho-opleiding af te ronden.

Havisten en vwo'ers maken dus ook verkeerde keuzes, maar kennelijk niet zodanig dat het leidt tot heel veel directe uitval. Ze kunnen het niveau kennelijk wel aan, ook gelet op de inhoud, vorm, aanpak en bijvoorbeeld de wijze van toetsing – en het hebben van meer zelfstandigheid. Een studie kan best niet passen en niet leuk zijn, om vervolgens, met de ervaringen in het hbo en wo op zak, een betere studie te gaan doen – dus er wel sprake van 'switchen'.

We komen er in de volgende nieuwsbrief uitgebreid op terug, maar er zal zonder meer moeten worden bekeken naar de onderliggende cijfers voor de uitval:

- Voor 1 februari
- Zelf gekozen voor het eind van het studiejaar
- Gedwongen door een bindend negatief studieadvies (BSA).

Vooraf dat laatste aspect moet nader worden geanalyseerd. Dat kan gebeuren samen met het kijken naar de uitvallers binnen twee jaren, samen met degenen die dan ook nog steeds de norm voor het BSA niet hebben behaald.

Diverse groepen en maatwerk

De groepen mbo-studenten, eerste-generatiestudenten en studenten met een migratieachtergrond in het hoger onderwijs zijn heel divers. Veel instellingen hebben manieren gevonden om deze studenten te begeleiden en ondersteunen op een manier die bij hen past. In overleg met de instellingen en studenten volg ik deze belangrijke ontwikkelingen. Het gaat dan vaak om activiteiten zoals extra workshops, bijspijkercurssussen, leren omgaan met stress en het werken aan motivatie.

Het gaat om het opvangen van de student 'na de poort', tijdens de eerste fase van de studie. Maar het zou zeker de moeite waard zijn om een groep experts, en betrokkenen bij dit type onderwijs, een wat diepgravend onderzoek te laten doen naar wat wel en niet werkt. Het simpelweg volgen van die ontwikkelingen is absoluut niet voldoende, op een zekere afstand alles beschouwende.

Kunnen we bezien of er toch een min of meer ideale mix van activiteiten is? Is het vervolgens handig om in elke regio daarmee te werken, al was het maar om als OCW over wat langere tijd te bezien of aspecten ervan in een format kan worden geperst – en daarbij een geoormerkt budget te gaan hanteren? Durven regio's dit aan?

Voorbeelden van extra ondersteuning

Soms zijn deze activiteiten ondergebracht in bijvoorbeeld een 'studentsuccescentrum' waarbij vaak ook ouderejaars ingezet worden om eerstejaars te ondersteunen. Andere voorbeelden hiervan zijn het 100 dagen programma bij Saxion hogescholen met de bedoeling voormalig mbo studenten optimaal voor te bereiden op een hbo-opleiding; en de HvA-experience, waarbij de Hogeschool van Amsterdam aspirant-studenten alvast een voorproefje geeft van het studentenleven aan de hogeschool.

In het verlengde van het vorige punt kan worden gesteld dat het een goed idee is om de aanpak te 'institutionaliseren' oftewel een centrum/bureau/loket te hebben voor dit soort specifieke activiteiten – in samenhang met wat in elke hogeschool door het 'instroommanagement' wordt gedaan. Door het zichtbaar maken van die aanpak, kunnen ook de regionale mbo-instellingen nog doelgericht aanhaken, ieder op een eigen wijze. Die 'lijnen' kunnen worden verdeeld over de instellingen op basis van opleidingen die de meeste studenten aanleveren of waarbij de opvallendste problemen zijn te vinden.

Uitval erger dan switch, maar...

Niet alle jonge mensen lukt het om in een keer de juiste studiekeuze te maken. Switchen naar een andere opleiding is voor sommige studenten dan een goede oplossing. Uitval daarentegen moeten we zo veel mogelijk voorkomen. Door hoger-onderwijsinstellingen en door OCW worden diverse

maatregelen genomen om uitval en switch te voorkomen en ook om studenten die willen switchen op een goede manier en waar mogelijk zonder studievertraging te laten instromen in een andere opleiding.

Prima. Input voor verder onderzoek en overleg.

Hbo en wo – over en weer

Onder de noemer 'wisselstroom' lopen er initiatieven van hbo-instellingen en universiteiten om gezamenlijk voorlichting te geven en om de overstap van wo naar hbo en omgekeerd gedurende het eerste jaar van de opleiding te faciliteren. OCW onderzoekt samen met de sector of er belemmeringen zijn en hoe die weg te nemen. Zo moet het gemakkelijker worden om elke student snel op de juiste plek te krijgen.

Wisselstroom, een aanpak die voortkomt uit de samenwerking tussen de Universiteit en Hogeschool in Utrecht. Het betekent dat iemand die begint bij het hbo en meer kan, zo snel mogelijk bij het wo kan beginnen, zonder eerst de hbo-propedeuse af te ronden. Omgekeerd kunnen studenten die vastlopen in het wo worden doorgeleid naar een passende hbo-opleiding. Overigens is zoiets niet nieuw, want in Nijmegen gebeurde dat jaren geleden ook al.

De stap van het hbo naar het wo zal minder plaatsvinden dan die van het wo naar het hbo – ook als ze daar een bacheloropleiding in drie jaren mogen doen. Maar het geheel lijkt ook gericht te zijn, zeker in Utrecht, op het doorbreken van het binaire stelsel, dus het dichterbij elkaar brengen van het hbo en wo. Of dit de juiste insteek is, zal nog moeten blijken. Mocht het evenwel zo zijn dat daarmee uitval kan worden voorkomen – en alleen daarop gericht – moet dit moeten worden bevorderd.

Studiebegeleiding stimuleren

Behalve voor soepele overgangen is ook veel aandacht voor studiebegeleiding. OCW heeft bijvoorbeeld de middelen voor 'students-4-students' projecten na 2021, met vijf jaar verlengd. Ook heeft het RIVM opdracht gekregen om onderzoek te doen naar de mentale gezondheid van studenten. Afhankelijk van de resultaten van deze nulmeting zullen eventueel nieuwe maatregelen volgen.

Het S4S-project is gekoppeld aan ECHO, het nationale centrum voor diversiteitsbeleid. Er wordt door deze organisatie al jarenlang goed werk verricht, dus het is van belang dat de projecten kunnen doorlopen.

Interessant is de opdracht aan het RIVM. Het is nog wel de vraag in hoeverre een onderzoek naar de mentale gezondheid van studenten kan worden gebruikt voor het nemen van nieuwe maatregelen. Gaat het om de algemene mentale gezondheid? De stress vanwege het leenstelsel? De situatie als gevolg van de pandemie?

Het is ook denkbaar dat wordt gezien of en zo ja, welke wijze de doorstroom naar het hbo en wo een dusdanige druk op a.s. studenten legt dat daarmee kan worden verklaard dat er verkeerde keuzes worden gemaakt, wel wordt doorgestudeerd en vervolgen wordt uitgevallen en hoe de maatschappij, de economie en de directe omgeving van invloed is.

In veel kringen moeten studenten beter presteren dan hun ouders dan wel dat ze een opleiding dienen te volgen om aan te tonen dat ze de private investeringen in hun studie waard zijn.

Kortom, als de goede vragen in de opdracht aan de RIVM zijn opgenomen, kunnen we een prima discussie verwachten. Geen wollig taalgebruik daarbij s.v.p.

Wat accepteren we met elkaar rond uitval en switch: de KERN van dit alles...

Er zal altijd een percentage studenten zijn dat uitvalt of switcht. Het is echter de vraag of 32,5 procent dat minimale percentage is, of dat er wel degelijk nog mogelijkheden zijn om uitval en switch te verminderen. Ik wil deze mogelijkheden graag onderzoeken en ook de Tweede Kamer heeft mij gevraagd onderzoek te doen naar de hoofdoorzaken en de kosten van uitval en switch (motie Tielen en Bisschop). Dit onderzoek zal worden uitgevoerd als onderdeel van de overzichtsstudie van het NRO als input voor de Expertgroep Toegankelijk Hoger Onderwijs (ETHO).

Hiermee komt de minister tot de kern van haar brief en de rapportage nl. wat vinden we met elkaar acceptabel als het gaat om het maken van de verkeerde keuze voor een opleiding – op basis van hetgeen allemaal in de vooropleiding is gedaan en aan de orde is geweest – en dus leidt tot uitval dan wel het gaan doen van een andere studie.

Er wordt aangekondigd dat hiernaar verder onderzoek wordt gedaan. Dat kan leiden tot de conclusie dat het 'verwijtbaar' is aan de instellingen dat het percentage niet omlaag is gegaan, op korte termijn gaat of niet zal gaan op basis van de huidige aanpak en de daarbij behorende instrumenten.

Natuurlijk zal daarbij vanuit het hbo naar het mbo worden gekeken, en dan vooral naar de ontwikkelingen in de vooropleidingen, zoals dit blijkt uit signalen dat het mbo-4-niveau niet meer is zoals we dat gewend waren. De keuze voor het afstemmen op de arbeidsmarkt, mede als gevolg van de kansen die mbo'ers hadden op een mooie en geschikte baan, kan daarvan een oorzaak zijn geweest. Al jarenlang heeft de doorstroom naar het hbo binnen het formuleren van de onderwijskwalificaties geen voorrang gehad, los van het komen tot keuzedelen voor het voorbereiden op het hbo (een initiatief van Leido overigens).

Voor het havo en vwo zal ook moeten worden gezien welke mogelijkheden er zijn om de kans op succes - dus het niet uitvallen en niet switchen zonder aanwijsbare redenen - te vergroten. Dat zal een hele kluit zijn...

De ETHO is nog niet ingesteld. Eerst moet nog een verdere studie worden verricht naar een aantal aspecten rond de toegankelijkheid. Vervolgens vormen de uitkomsten daarvan de basis voor het plan van aanpak van de ETHO. Laten we hopen dat de leden van die groep met de voeten in de klei van het onderwijs staan, want we hebben in de afgelopen 25 jaar meer dan genoeg wetenschappelijke rapporten voorbij zien komen die alleen door de onderzoekers zelf werden begrepen – en alleen maar leidden tot nog meer verwarring en vervolgonderzoeken.

3 Uitval en switch in de sector Economie

Er is in de brief en het onderzoek speciale aandacht voor de ontwikkelingen binnen de sector economie, dus de economische opleidingen – al jarenlang populair en met steeds meer verschillende soorten en richtingen. Dat was veel betrokkenen wel eens een doorn in het oog, maar het zijn aantrekkelijke opleidingen voor uiteenlopende groepen – met als argument dat de afgestudeerden 'overall terecht komen'.

Men heeft in deze sector vaak de uitval en switch jarenlang voor lief genomen. Het aantal dat de opleiding verliet, was lager dan de aanwas, dus 'waarom je daarover zorgen maken'. De switchers gingen gewoon bij een andere economische opleiding aan de slag, en zo waren er hele stromen tussen opleidingen en instellingen zichtbaar te maken. Kortgeleden nog klaagde Inholland over het feit dat veel switchers aldaar terecht komen en kwamen, maar intussen wel een jaar bekostiging hebben gebruikt – en dan zijn langstudeerders wel erg duur.

Daarom dus ook die aandacht in de brief, met aanvullende voorstellen door de minister om toch ook hier 'de kat de bel aan te binden'.

Maatregelen niet hoopgevend in sector economie

Zoals al aangegeven in mijn brief van 25 oktober 2018, Toelatingsbeleid in het hoger onderwijs vraagt de sector economie extra aandacht. De sector economie is de sector met de hoogste instroom binnen het hbo (38%) maar de sector heeft met ruim veertig procent ook de hoogste uitval en switch. Als studenten switchen is dat vaak naar een andere studie binnen de sector economie. De relatief hoge uitval en switch is het afgelopen jaar helaas niet verbeterd, ondanks de € 7 mln. die ik in 2018 extra beschikbaar heb gesteld om de aansluiting tussen mbo en hbo te verbeteren, met voorrang voor de sector economie.

De minister spreekt onomwonden haar grote teleurstelling uit over de aanpak die de hogescholen, met inzet van de gelden die beschikbaar zijn gesteld, hebben gehanteerd om de situatie binnen de sector economie te verbeteren. Veel studenten vallen uit, maar als ze switchen doen ze dat ook binnen de sector zelf. De minister verwacht dat die studenten mogelijk gebaat zijn bij een verwijzing naar een andere sector.

Deze constatering is in lijn met wat er al heel lang kan worden geconstateerd nl. dat degenen die vanuit meo naar heo doorstromen het slechter doen dan in veel gevallen bij 'een scheve doorstroom' – dus bij het kiezen voor een niet-verwant vervolg vanuit het mbo naar het hbo.

Natuurlijk is het heo afhankelijk van de manier waarop de meo'ers worden aangeleverd, dus van wat er in het mbo dienaangaande gebeurt. Maar kennelijk blijkt uit het onderzoek dat er of niet op die instroom is ingespeeld en/of kennelijk gewoon niet het juiste is gedaan om tot verbeteringen te komen. Overigens zijn er ook critici die zeggen dat het te maken heeft met de 'beweging naar boven' binnen het hbo, met de vernieuwingen aan de bovenkant – een vorm van academisering, zeg maar. Dat zou best kunnen worden onderzocht.

Arbeidsmarkt ook negatief – met uitzonderingen

Het verwachte gemiddelde arbeidsmarktperspectief voor afgestudeerden van deze economische opleidingen is volgens het ROA matig tot redelijk. Hierin zijn mogelijke negatieve effecten van het COVID-19 virus nog niet meegenomen. Ook zijn er verschillen binnen de sector.

Analyses over de arbeidsmarktpositie van hbo en wo opleidingen, laten bijvoorbeeld zien dat de arbeidsmarktpositie voor een aantal economische opleidingen in het hbo in tien jaar sterk is verbeterd (cohort 2007/2008, tien jaar na afstuderen).

Een gemengd beeld dus, maar dat is altijd het geval als je kijkt naar ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Voor het hoger economisch onderwijs als geheel geldt dat je als a.s. student misschien maar beter voor een andere sector kunt kiezen – en misschien met de huidige ontwikkelingen zeker. Maar er zijn altijd binnen de economische sector opleidingen die wel sterk relevant voor het werkveld zijn. Het is dan de kunst om die eruit te pikken, ook wetende dat over een aantal jaren de voorspellingen gaan uitkomen.

Er wordt gewezen op de arbeidsmarktpositie van een aantal opleidingen. Dat betekent aan de ene kant dat afgestudeerden werk hebben in de bedoelde richting en ook nog op niveau. Maar daarnaast kunnen ze ook vaak elders aan de slag, dus met uitwijkmogelijkheden. Dat verschil moet wel in de gaten worden gehouden.

Maar op basis van dit soort berichten zijn er nog steeds veel decanen in het voortgezet onderwijs die geen negatief signaal afgeven, en blijven veel heo-opleidingen hun aandeel van de instroom claimen. Dit jaar betreft de instroom bij de hbo-sector economie 33% bij de bacheloropleidingen en 45% bij de Ad-opleidingen. Die aandelen zijn wel lager, vergeleken met het vorige studiejaar...

Mogelijk dat de huidige crisis en de signalen over de arbeidsmarkt volgend jaar gaan zorgen voor een 'aardverschuiving', maar het moet dan wel mogelijk zijn voor degenen die nu in het laatste jaar van de vooropleiding zitten, om een andere richting te kiezen.

Integrale aanpak nodig

De verschillende uitdagingen in de sector economie vragen om een integrale aanpak. De hogescholen hebben hier al de nodige aandacht voor, bijvoorbeeld door de switch naar andere opleidingen te vergemakkelijken waardoor zo min mogelijk studievertraging wordt opgelopen.

Prima als die ervaringen met een switch, naar we aannemen binnen maximaal drie maanden na de start met een opleiding, binnenkort worden geïnventariseerd en op een of andere wijze in samenhang met een analyse van de randvoorwaarden openbaar worden gemaakt.

Eind 2019 adviseerde de Commissie Macrodoelmatigheid MBO (CMMBO) ook over opleidingen in het economisch-administratief domein. De commissie adviseerde de leerroute vmbombo-hbo zo in te richten dat tegenmoet gekomen wordt aan de behoefte van jongeren om zich persoonlijk tot een zo hoog mogelijk niveau te kunnen ontwikkelen en om zich eerst breder te kunnen oriënteren op de arbeidsmarkt om verder in de leerloopbaan voor een beroepsvorming te kiezen waarmee een zo hoog mogelijk arbeidsmarktperspectief kan worden behaald.

Een pleidooi dus voor het maken van tussentijdse keuzes, als daarvoor voldoende aanleiding is, en als ze aansluiten bij de mogelijkheden voor de student en de daarvoor vereiste motivatie. Ook moet dit allemaal uit te leggen zijn aan de ouders...

Dit sluit aan bij de aanbevelingen die een onafhankelijke denktank, ingesteld door vier Rotterdamse roc's en hogescholen, recent in het manifest Vrije Zones heeft gedaan om het economisch beroepsonderwijs in de regio Rotterdam toekomstbestendig te maken.

De denktank wijst daarvoor naar nieuwe vormen van onderwijs (vrije zones) waarin doorlopende leerlijnen tussen mbo en hbo met dubbele degrees mogelijk gemaakt worden, en waarbij cross-overs tussen verschillende sectoren (economie/ict/techniek/zorg) ontwikkeld worden. Dit in nauwe samenwerking met de beroepspraktijk waarbij het bedrijfsleven ook de leeruitkomsten van studenten zou moeten kunnen valideren.

Prima initiatief in het Rotterdamse. Dat van die 'dubbele degrees' is wat vreemd omdat in het manifest wordt gesproken over een combinatie van mbo-4 en de propedeuse in het hbo. Ten eerste is het geen graad, maar een verklaring, en ten tweede heeft de Ad geen propedeuse. Maar het idee en het streven moeten worden toegejuicht. Afwachten wat dit verder allemaal gaat opleveren.

De bestuurders van de onderwijsinstellingen willen zich voor deze vernieuwingen in gaan zetten. In het najaar vindt over deze ideeën een conferentie plaats.

Het is jammer dat het virus overall roet in het eten gooit. Het is nu een kwestie van bezien hoe alles kan worden ingericht, ook wetende dat alle instellingen 200% van hun tijd en energie kwijt zijn aan het geven van onderwijs en de daarmee samenhangende zaken.

Ik waardeer deze initiatieven en ga met betrokkenen in gesprek om te kijken wat nodig is om het economisch beroepsonderwijs in Rotterdam te versterken. Daarnaast zal de VH dit jaar starten met een sectorale verkenning van het economisch domein, in nauwe betrokkenheid met het werkveld. Hierin staat vooral de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt centraal, maar wordt ook aandacht besteed aan de hoge uitval en switch.

Op basis van deze verkenning maken de hogescholen een gezamenlijk plan voor de toekomst van de economische opleidingen. De verkenning zal naar verwachting na de zomer 2021 gereed zijn.

In de recente nieuwsbrief van 19 oktober is over dit initiatief gerapporteerd. Het is dus zeker 'alle hens aan dek' en het uitzetten van een goed, gedegen en gedragen koers. Er mag zeker vol verwachting naar het rapport worden uitgezien.

4 Studiekeuze

Er wordt in de brief van de minister ook verder stilgestaan bij de 'studiekeuze', als een specifiek onderwerp voor de komende discussies.

Factoren voor uitval en switchen

Dat studenten na het eerste jaar switchen van opleiding of het hoger onderwijs verlaten komt vaak door een combinatie van factoren. De redenen die het vaakst genoemd worden zijn 'een verkeerde studiekeuze' (50%) en 'de opleiding sloot niet aan bij de verwachtingen' (51%). Andersom geldt dit ook: eerstejaars die een weloverwogen keuze hebben gemaakt voor de studie ervaren een betere binding met hun opleiding en vallen minder vaak uit.

Het ligt voor de hand, als je navraag doet bij studenten die uitvallen of een switch hebben gemaakt, dat er altijd meerdere factoren aan te wijzen zijn door de betrokkenen zelf. Ze weten het ook niet altijd heel goed te benoemen. Als er een lijstje met mogelijke oorzaken wordt aangereikt, zal menig een meerdere vakjes aankruisen.

Het maken van een verkeerde keuze heeft een duidelijke relatie met het oordeel dat de opleiding niet bij de verwachtingen aansluit. De verwachtingen worden namelijk op voorhand in de keuze meegenomen, naast de inhoud, de plek, de uitstraling van de hogeschool, de berichten over de kansen op werk, de keuzes van vrienden en vriendinnen, enzovoort.

Het lijkt erop dat er toch door de onderzoekers dieper in de materie moet worden gedoken. In diverse regio's doet men dat al, ook met wat langlopende bevestigingen van jongeren, vooraf, tijdens het eerste jaar en aan het eind ervan. Ook dan is niet alles boven water te halen, maar er kan meer worden gezegd dan dat er alleen maar sprake is van 'verkeerde keuze en verwachtingen'. We komen in het volgende nummer erop terug, want kun je bewust verkeerde keuzes maken en alle verwachtingen op de juiste wijze in beeld krijgen en ook houden gedurende een oriëntatieproces?

Belang van studiekeuze en oriëntatie: kan beter

Dit onderstreept het belang van de juiste studiekeuze en van een goede oriëntatie op het hoger onderwijs van aankomende studenten. Ik denk dat hier wat het voorkomen van uitval en switch betreft nog winst te behalen is.

De minister zegt dat er winst is te behalen. Anders gezegd, ze verwacht het van alle betrokkenen en anders moeten er aanvullende maatregelen, regelingen, inrichtingen, eisen en voorwaarden worden gesteld. Ze legt namelijk een 100% duidelijk verband tussen het gegeven dat a.s. studenten verkeerd kiezen (om welke redenen dan ook) en niet over voldoende informatie over de vervolgopleiding beschikken, om achteraf te zeggen: 'Ja, ik wist het wel, ik was van alles op de hoogte, alles aan relevante informatie is mij aangereikt... dus ja, het is mijn eigen stomme schuld – ook als een bindend studieadvies is uitgereikt, en terecht dus...'

Het is van groot belang, is OCW van mening. Als aan die eisen rond de studiekeuze en oriëntatie is voldaan, kan de verantwoordelijkheid ook meer bij de student worden gelegd. Dat daaraan een traject is verbonden gedurende het eerste jaar als hij of zij tot de ontdekking komt dat 'het niet gaat lukken', is logisch. Op die leeftijd is het gehele spectrum van de 'kritische succesfactoren' niet altijd volledig op het netvlies van een jongere te projecteren, dus enige ondersteuning is cruciaal.

Expertisepunt LOB

Het Expertisepunt LOB heeft met de subsidieverlening tot eind juni 2022 nu ook haar ondersteuning uitgebreid richting het hbo. Het expertisepunt werkt nauw samen met studenten(organisaties), decanen, vo-, mbo- en ho-onderwijskoepels. Daarbij ligt de focus vooral op de voorbereiding en ondersteuning van de studiekeuze van vo-leerlingen en mbo-studenten die naar het hbo gaan. Ook wordt door het Expertisepunt LOB samen met andere partijen onderzocht hoe de arbeidsmarkt-informatie en -voorlichting versterkt kan worden, met als doel de keuze voor opleidingen met meer arbeidsmarktperspectief te bevorderen.

Het team dat het Expertisepunt LOB vormgeeft, werkt vanuit het gebouw van de MBO Raad. Dat is op zich een juiste insteek, gelet op het feit dat mbo een soort spin in het gehele onderwijsweb is. Sinds begin dit jaar is de VH met een expert in dit team vertegenwoordigd. Daarnaast zijn er ook contacten met het LICA, om te bezien hoe het instroommanagement van hogescholen een plek kan krijgen in de werkzaamheden van het Expertisepunt LOB. Er wordt in ieder geval vanuit die hoek aangegeven dat het verzamelen van informatie, het verstrekken van documenten rond regelingen en dergelijke zaken zeer op prijs wordt gesteld. Of op termijn er sprake zal zijn van een volledige afstemming op elkaar van de onderliggende procedures en processen, is nog wel even een vraag, maar de verwachtingen zijn hoog gespannen.

Het expertisepunt heeft uiteraard ook veel last van de pandemie, zeker als het gaat om het hebben van allerlei bijeenkomsten. Raadpleging van de website laat zien dat er behoorlijk veel informatie beschikbaar is, soms wel 'verouderd', maar er worden diverse aanzetten gegeven om op basis daarvan in een regio als instellingen uit verschillende sectoren bij elkaar te gaan zitten.

Dat er behoorlijk veel werk aan de winkel is, laat de kritische brief van de minister zien. Het expertisepunt bestaat nog niet heel erg lang, dus niet alles is daar op het bordje te schuiven. Er is nog geld voor de komende anderhalf jaar, en dus maar hopen dat volgend jaar er weer veel fysiek kan worden genetwerkt.

Als het gaat om de informatie over de arbeidsmarkt gaat en hoe die te gebruiken voor de voorlichting, zal men niet om organisaties als ROA, UWV, CBS, CPB en regionale bureaus heen kunnen. Mogelijk dat ze daarvoor een netwerk hebben (en de SER kan ook wellicht nog daaraan een adviserend steentje bijdragen, met de vakbonden en werkgeversorganisaties).

Intrigerend is wel dat er moet worden bezien hoe de voorlichting zodanig wordt ingericht dat een keuze voor opleidingen met een goed of beter arbeidsmarktperspectief kan worden bevorderd. Decanen moeten dan wel die gegevens kennen en weten te hanteren. In het algemeen vinden ze dat het lastig is gezien de dynamiek op de arbeidsmarkt, zeker voor havisten en vwo'ers want dan praat je over het betreden van die markt over een flink aantal jaren, dus er kan in de tussentijd veel

gebeuren (zie wat er nu gebeurt...). Bovendien zijn veel decanen de mening toegedaan dat een studie ook leuk en motiverend moet zijn – en dat er later altijd wel weer kansen zijn om bij te sturen. Dat zal OCW ook moeten onthouden...

LOB-Monitor (tussenrapportage) – kijken naar verankering

Daarnaast wordt bekeken hoe LOB beter in het curriculum verankerd kan worden. De tweede meting van de LOB Monitor die de ontwikkelingen rondom LOB in het vo en mbo meet, is in juni 2020 gepubliceerd. In het najaar van 2020 ontvangt u over dit rapport en andere ontwikkelingen op het gebied van LOB een brief met een blik op de toekomst.

Het gaat nog niet om de echte tweede meeting, maar een tussenrapportage. Verderop geven we de aanbevelingen daaruit. En uiteraard zijn we benieuwd naar 'die blik op de toekomst'.

Concrete activiteiten – deelname neemt wat af – check ook nader bezien

Actieve studiekeuzebronnen – zoals open dagen bijwonen, websites van instellingen raadplegen en deelnemen aan activiteiten zoals proefstuderen en meelopen – hebben de sterkste invloed op de uiteindelijke studiekeuze van aankomende studenten. Aankomende studenten maken het vaakst gebruik van actieve bronnen, maar het gebruik hiervan neemt wel iets af. Voor het maken van een goede studiekeuze zijn er ook nog de activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck. De monitor laat zien dat van al deze activiteiten het laatste jaar minder gebruik is gemaakt en dat de groep aankomende studenten die aan geen van de activiteiten heeft deelgenomen is gegroeid. Tegelijkertijd hebben minder studenten na deelname aan de studiekeuzecheck feedback of advies ontvangen.

Dat activiteiten waaraan jongeren in fysieke zin aan mee kunnen doen de beste instrumenten zijn, mag worden verwacht. Zien, voelen, proeven en het horen van leeftijdsgenoten met opgedane ervaringen, het heeft allemaal meer impact dan alle verhalen op papier dan wel op een website.

Opmerkelijk is de constatering dat de deelname eraan wat terugloopt. Zou dat te maken kunnen hebben met de invoering van de studiekeuzecheck, als een kapstok om activiteiten voor de a.s. studenten te organiseren? Als dat zo is, mag worden verondersteld dat studenten liever daaraan meedoen omdat ze verplicht zijn of bijdragen aan het advies dat op basis van de studiekeuzecheck wordt uitgebracht. Er is dan sprake van meer 'dwang'.

De laatste zin is wel erg vreemd. Studenten geven aan dat ze minder vaak een advies krijgen dan wel feedback op hetgeen ze bij die activiteiten doen. Die terugkoppeling is nu eenmaal een integraal onderdeel van het proces. Dat verdient nader onderzoek.

Geen goede ontwikkeling: overleg voor verbeteringen – check onder de loep

Ik vind dit geen goede ontwikkeling en ga in gesprek met de VH en VSNU en ISO en LSVb over wat de oorzaken hiervan zijn en hoe we dit kunnen verbeteren. Deze gelegenheid wil ik ook aangrijpen om de motie Paternotte/Van den Hul te bespreken, over het laten meebeslissen van studenten en docenten in opleidingscommissies over de invulling van de studiekeuzecheck. Zo mogelijk zal ik hierbij ook de invloed van COVID-19 op de uitvoering van de studiekeuzecheck betrekken.

Terecht dus dat de minister hierbij bestuurlijke kanttekeningen plaatst en graag wil zien dat er een omslag gaat plaatsvinden.

Kenmerkend is dat ze concludeert dat de wijze waarop – in het algemeen gesproken – het proces rond de studiekeuzecheck is ingericht, ingevuld en ingekaderd, volgens de studenten niet past bij wat zij er zelf van verwachten.

Breed onderzoek naar voorlichting op komst

Binnenkort start ik daarnaast samen met het Ministerie van Algemene Zaken een breed onderzoek naar voorlichting aan aankomende studenten. Hierin zullen ook de studiekeuzebronnen worden meegenomen. De resultaten van dit onderzoek verwacht ik begin 2021.

Zonder helder te hebben wat de rol van het Ministerie van Algemene Zaken, is deze aankondiging een impliciete afkeuring en diskwalificatie van alles wat er tot nu toe is gebeurd met betrekking tot

de voorlichting aan a.s. studenten – en dan heeft ze het niet over alle instellingen en regionale partners, maar wel over het overkoepelende beleid en de aanpak die daaruit voortvloeit. Iedereen kent wel de kritische verhalen over open dagen, brochures, glossy folders en ronkende websites – los van hetgeen is geprobeerd met studiekeuze¹²³ met allerlei onafhankelijke gegevens, en wat door jongeren toch ook in een wat badinerende context naar voren wordt gebracht.

Interessant is het bericht dat de ‘studiekeuzebronnen’ onder de loep worden genomen. Dat wordt dus hard werken voor de onderzoekers als begin volgend jaar al een rapport op tafel moet liggen.

5 Uit de recente (tussentijdse) LOB monitor

In de brief van de minister wordt de LOB monitor aangehaald (zie ook hierboven). Dat is dus een mogelijkheid om via allerlei kanalen te achterhalen hoe de betrokkenen denken over de wijze waarop het keuzeproces wordt ingevuld (LOB = loopbaanoriëntatie en -begeleiding). Ze heeft het over een rapport, maar dat betreft wel een tussenstand van zaken. Pas over twee jaar zal alles zijn afgerond qua onderzoek. Hier geven we de aanbevelingen uit het betreffende document. Daarna nog wat kanttekeningen van onze kant.

AANBEVELINGEN

Waar heel veel al gebeurt in lijn met de ambities zoals die zijn opgesteld in de Kwaliteitsagenda LOB in het vo en de Ambitieagenda LOB in het mbo, is er op een aantal punten nog ruimte voor verbetering.

LOB IN HET CURRICULUM

LOB kan nog meer integraal onderdeel worden van het gehele curriculum. Nu is de meest voorkomende vorm dat LOB een plek heeft in de mentorlessen.

BELEID ZICHTBAAR MAKEN

LOB-beleid is in de meerderheid van scholen inmiddels uitgewerkt. Het is belangrijk dat dat ook gebeurt op de scholen waar dat nog niet het geval is. Daarnaast is de zichtbaarheid voor ouders en leerlingen/studenten een aandachtspunt: deze zou vergroot kunnen worden door dit ook een plek te geven in het PTA/OER, de website of de schoolgids/studiegids.

(ONDERSTEUNING BIJ) PROFESSIONALISERING

Professionalisering van LOB-medewerkers kan nog meer gestimuleerd worden. Zowel schoolleiders als decanen/LOB-coördinatoren geven zelf aan dat ze hierin graag nader ondersteund willen worden.

(ONDERSTEUNING BIJ) CREËREN BETROKKENHEID

Een ander aandachtspunt dat naar voren komt, is de wens om een bredere betrokkenheid te creëren in de hele school ten aanzien van LOB. Zowel decanen/LOB-coördinatoren als schoolleiders geven daarbij aan ondersteuning te kunnen gebruiken.

EVOLUTIE VAN DE EVALUATIE

Een belangrijk verbeterpunt dat voor vele scholen nog op de lijst staat, heeft betrekking op de evaluatie van LOB. Alhoewel de meerderheid aangeeft LOB te evalueren, gebeurt dat nog weinig in concrete relatie tot geformuleerde visie en uitgezet beleid. Zorg als school in het kader van de kwaliteitscyclus LOB voor een jaarlijkse evaluatie van het LOB-beleid en betrek daarbij zowel kwantitatieve als kwalitatieve gegevens, waaronder ten minste de tevredenheid van de leerlingen. Richting het Expertisepunt is het aanbevelenswaardig dit expliciet op te nemen in het activiteitenplan voor de korte termijn.

DELEN RESULTATEN

In aanvulling op de vorige aanbeveling, is het bovendien belangrijk dat de resultaten ervan meer gedeeld worden, om te beginnen met leerlingen/studenten en interne raden (medezeggenschapsraad, ouderraad, leerlingenraad, studentenraad) om ook hen te betrekken bij verbetering van LOB en het LOB-beleid.

Eigenlijk komen deze aanbevelingen erop neer dat LOB nog niet breed is ingevoerd binnen een programma, en nog te veel losstaat van de mogelijkheden om er meer mee te doen. Er is tevens geen sprake van een ‘kwaliteits-cyclus’, om tot verbeteringen te komen.

Daarmee hangt ook samen dat degenen die alles rond LOB coördineren en verzorgen zichzelf nog steeds niet zien als 'professionals', om op basis van bepaalde competenties bezig te zijn. Dat is een duidelijk signaal, om snel op te pikken als OCW.

Ook worden de ervaringen binnen een instelling niet breed genoeg gedeeld. Er zijn voldoende instellings- en opleidingscommissies waarin dat kan, ook op basis van de wetgeving. Het kost tijd en energie, maar als er van meerdere kanten op de aanpak kan worden gereflecteerd, zal dit bijdragen aan een verbeterde opzet.

6 Aanzetten voor verdere discussies – verder overleg

In deze nieuwsbrief hebben de brief van de minister aan de TK over toegankelijkheid en daarmee samenhangende ontwikkelingen geanalyseerd, met de focus op mbo-hbo en de uitval dan wel switch. Ze is van mening dat 'het zo niet verder kan', even kort door de bocht geformuleerd. Er moet dus van alles gebeuren, al is het lastig gezien de huidige situatie waarin 'men' ook nog wel wat anders aan het hoofd heeft.

En ja, vervolgens is de kanttekening gerechtvaardigd dat het wel de mening, de visie en de conclusies van OCW zijn, dus gezien vanuit een landelijke invalshoek met politieke, bestuurlijke en strategische 'kleuren'. Maar het is wel zo dat het rapport dat ten grondslag ligt aan de brief aan de TK door externe partijen is opgesteld en dat betekent dat de afgegeven signalen zeer serieus dienen te worden genomen. En dat met meer dan respect voor de regio's en instellingen waar er met meer dan de beschikbare middelen energie aan de doorstroom wordt gewerkt.

In het volgende nummer van PamflAd (150, een mooi getal) zullen we op basis van een brainstorm-sessie die nu digitaal gaande is, een aantal aanzetten voor de discussie geven. Er moet zeker met elkaar worden gezien waar winst te halen valt, wetende dat jongeren zich niet laten sturen, en dat doen hun ouders ook niet. Decanen in het voortgezet onderwijs en studiebegeleiders in het mbo hebben hun eigen verantwoordelijkheden, en spelen hun specifieke rol om recht te doen aan hun eigen onderwijs.

Volgende week dus meer. Helaas kon de tweedaagse rond de beroepskolom niet doorgaan. Maar we gaan zien wat een alternatief is, om basis van hetgeen in nummer 150 wordt geponeerd.